
PROGRAMSKI OKVIR I TEMELJNI SMJEROVI RAZVOJA: ŠEZDESET I DVIJE GODINE MUZEJSKOGA DOKUMENTACIJSKOG CENTRA

LADA DRAŽIN-TRBULJAK □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Prije 62 godine, 1955., utemeljitelj Muzejskoga dokumentacijskog centra (MDC-a) dr. sc. Antun Bauer prepoznao je brojne potrebe muzejske zajednice i pokrenuo jednako tako brojne inicijative, čime je postavio temelje jedinstvene ustanove ne samo na ovom području, već i u europskom kontekstu. Programske smjernice objavljene u prvom izdanju Biltena *Informatica museologica*¹ ni danas ne treba smatrati manje aktualnima jer je, unatoč činjenici da su se okolnosti dosta promijenile, potreba za pomoći muzejima i danas vrlo velika. Tijekom cijelog razdoblja svog djelovanja MDC je neprestano širio polja svojega djelovanja i sa sigurnošću možemo reći da je anticipirao i vodio projekte koji su ne samo poticali nove ideje već i donosili nova rješenja, nove formulacije, nove interpretacije baštine i nove poglede na svijet hrvatskih muzeja.

Ovaj prilog donosi samo kratak pregled temeljnih smjerova razvoja i osnovne odrednice programskog okvira i djelovanja MDC-a jer ta tema zaslužuje mnogo složenije istraživanje i detaljnije predstavljanje svakoga pojedinog projekta.

1. Sudjelovanje MDC-a u organiziranju, provedbi i razvoju kapitalnih projekata nacionalnog značenja

Muzejski dokumentacijski centar više je od jednog desetljeća, od 2004. do 2017. sudjelovao u organizaciji, razvoju i praćenju nastanka nacionalne muzejske informacijske mreže.

Premda je programski paket M++ koji je razvila tvrtka Link2, d.o.o (paket sadržava tri aplikacije integriranoga muzejskog informacijskog sustava: M++ za obradu primarne dokumentacije, S++ za obradu sekundarne dokumentacije te K++ za obradu knjižnične građe) kao jedinstvenog sustava za inventarizaciju i katalogizaciju muzejske građe instaliran u 158 muzeja, hrvatska je muzejska zajednica prihvatila još dva softera: INDIGO – platformu za upravljanje i objavu digitalnih zbirki, te vođenje primarne i sekundarne muzejske dokumentacije koji je razvio ArhivPRO d.o.o. i GALIS – softer koji je razvila tvrtka Semantika, d.o.o. za vođenje muzejske dokumentacije u jednoj središnjoj bazi podataka (obuhvaća primarnu i sekundarnu muzejsku dokumentaciju, knjižnicu, arhiv) i ima mogućnost izravnog

povezivanja s drugim servisima: web stranicom, audio vodičem, mobilnim aplikacijama kao i s Europeanom – najvećom digitalnom platformom za objavljivanje sadržaja s područja knjižnica, muzeja i arhiva.

Izgradnja te vrlo složene muzejske informatizacijske mreže trebala bi omogućiti sve lakši pristup informacijama koje će u konačnici biti strukturirane i organizirane tako da omogućuju dostupnost znanja akumuliranih u muzejima kao i korištenje njima.

Početakom 2013. MDC je počeo sustavno pratiti projekte digitalizacije kulturne baštine i istraživati digitalne sadržaje. Kao rezultat skupljanja podataka na web stranici MDC-a (www.mdc.hr), u rubrici Hrvatska muzejska digitalna baština online, objavljena je evidencija muzeja, projekata i linkova.

Provedenim istraživanjem stekao se samo uvid u vrste digitalnih sadržaja (online zbirke, online izložbe, virtualne izložbe, virtualne muzeje i međunarodne projekte), ali nije provedena analiza kvalitete objavljenih sadržaja. Ambiciozniji plan jest izrada registra muzejske digitalne baštine koji bi dao kompleksniju i cjelovitiju sliku postignutih realizacija. Neupitno je da bi trebalo nastaviti prikupljati podatke jer bi to u nekoj sljedećoj fazi mogla biti dobra polazišna točka za istraživanje, čuvanje i zaštitu digitalnih sadržaja imajući na umu prebrze promjene u domeni novih tehnologija.

Od 2013. do 2017. MDC aktivno sudjeluje u organizaciji, a članovi muzejske radne grupe i u izradi Nacionalnog pravilnika za katalogizaciju u arhivima, knjižnicama i muzejima. Pravilnik će donijeti odredbe za detaljnu razinu opisa, identifikacije i pristupa jedinicama građe kako bi se omogućila šira dostupnost krajnjim korisnicima; bolja prezentacija građe; dijeljenje, povezivanje i integracija podataka o građi; racionalizacija postupaka katalogizacije.²

2. Koordinacija Sustava muzeja (2004. – 2017.)

Od 2004. do danas usklađivanje rada unutar Sustava muzeja planirano je, koordinirano i obavljano putem Vijeća Sustava muzeja i Vijeća za matičnu djelatnost, za čiju je koordinaciju bio zadužen MDC.³

¹ Te su smjernice u Biltenu *Informatica museologica*, I-V (1970.), MDC, Zagreb, formulirane ovako:

(...) želja da objedini i koordinira informativnu službu za sve muzeje, orijentacija prema muzeološkim temama, pokretanje inicijativa za pomoć muzejima u rješavanju stručnih problema, pomoć pri izradi muzeoloških elaborata, pravnoj problematici.

² Projekt *Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju. Uvod u Pravilnik – verzija 03, 11-2016.*

(dostupno na: mrežnoj stranici www.mdc.hr) (posjećeno: 15. veljače 2017.).

³ Pravilnik o načinu i mjerilima za povezivanje u Sustav muzeja Republike Hrvatske, NN 120/02. Dostupno na mrežnoj stranici MDC-a <http://www.mdc.hr/hr/muzeji/pro-pisi-i-smjernice/zakoni-i-pravilnici/> (posjećeno: 18. prosinca 2017.).

Razvoj projekta Sustava muzeja danas možemo promatrati s povijesnim odmakom od gotovo četrdeset godina⁴, tijekom kojih se izgradnja muzejske mreže nastojala etablirati kao *najvažnija zadaća buduće muzejske politike* (*Kulturna politika RH*, 1998.).

Tijekom sljedećih godina uspostavljen je zakonski i organizacijski okvir te program sustavnog financiranja. Informacije o rezultatima djelovanja Mreže objavljuju se od 2004. u obliku godišnjih izvješća matičnih muzeja na mrežnim stranicama MDC-a.⁵

Posljednjih godina djelovanje Mreže muzeja bilježi određenu stagnaciju jer se uglavnom svelo na pružanje savjeta pri terenskim obilascima, dok je organiziranje i provedba sastanaka Vijeća Sustava muzeja i Vijeća matičnosti izostala.

Važno je naglasiti da su u sklopu tih terenskih obilazaka brojnim muzejima / stručnim djelatnicima davane preporuke i savjeti vezani za način rada u programu M++, kao i upute o registraciji muzejskih zbirki, a stjecao se i uvid u stanje muzejske građe i dokumentacije, davani su savjeti o reorganizaciji i metodologiji formiranja muzejskih zbirki, načinu provođenja revizije fundusa, registracije muzejskih zbirki, kao i o postupku za osnivanje muzeja.

3. Online Registar muzeja, galerija i zbirki u RH (OREG)

Registar muzeja, galerija i zbirki u RH formuliran je početkom 1990-ih kao *središnja baza podataka o hrvatskim muzejima, galerijama i zbirnama, stručnim djelatnicima, muzejskim i dokumentacijskim zbirnama te prostorima kojima muzeji raspolažu*.⁶ To je vrlo pojednostavnjeni opis baze podataka koja sadržava fascinantno broj od gotovo 200 različitih vrsta podataka o svakome muzeju koji obuhvaćaju osnovne informacije o muzeju, servisne informacije (o vrsti muzeja, osnivaču, adresi/prostorima, odjelima, zbirnama), podatke o djelatnicima (zvanjima, stručnim zvanjima), muzejskim knjižnicama, radionicama, muzejskim arhivima, stalnim postavama itd.

Dvadeset i pet godina poslije, 2015., Registar je uvođenjem online korisničke aplikacije postavljen na sasvim novu razinu. Izravnim pristupom bazi iz vlastite ustanove/muzeja stručnim je djelatnicima omogućen postupak objavljivanja novih ili izmjene postojećih podataka, kao i kontrola unosa podataka iz samog muzeja.

Bio je to vrlo zahtjevan postupak za razvojni tim naših dokumentaristica koji još uvijek nije završen jer se sustav neprekidno unapređuje te se uvode izmjene i poboljšanja, i to istodobno s upoznavanjem muzealaca s radom u sustavu.

Zbog važnosti, količine i raznolikosti podataka OREG je definitivno jedan od prioritarnih poslova u MDC-u. Unatoč uvođenju novoga, automatiziranog sustava, dopunjavanje, istraživanje te unošenje novih ili izmijenjenih podataka i sadržaja i dalje je naša permanentna obveza, kao i razvoj i testiranje baze podataka koju će

trebati stalno mijenjati, dopunjavati i dograđivati.

Potencijal online Registra još uvijek nije dovoljno iskorišten jer bi se analizom podataka mogli prepoznati ne samo trendovi već i, uvjetno nazvane, neuralgične točke koje bi nam pomogle da uočimo kome treba pomoći u rješavanju problema vezanih za veći broj neobrađene građe ili neregistriranih zbirki te za ostale probleme. Rezultat uočavanja i praćenja tih podataka svakako bi trebao biti prijedlog mjera za moguće unapređenje stručnog rada u muzejima.

4. Od tradicionalnoga do suvremenog INDOK centra

Tijekom gotovo petnaest godina MDC je organizirao šest stručnih skupova: međunarodni stručni skup Muzejske publikacije i novi mediji (2001.), međunarodni simpozij Muzej(i) (i) književnost(i) (2006.), simpozij Knjiga u muzeju (2011.), međunarodni simpozij Glazba u muzeju / Muzeji glazbe (2013.), međunarodni simpozij Muzeji filma / Film u muzeju (2015.) te simpozij Fotografiska baština u muzejima (2017.). Cilj te tradicionalne forme okupljanja muzejskih profesionalaca na stručnim skupovima bio je ne samo potaknuti tematska i problemska promišljanja, kao i znanstveno-teorijska i praktična dostignuća na muzejskome i muzeološkom polju, već i omogućiti da se analizom stanja i iskustava nastoje promišljati inicijative i programi koji će pridonijeti kontinuiranom unapređivanju muzejske djelatnosti.

Osim dviju najdulgotrajnijih manifestacija – obilježavanja Međunarodnog dana muzeja od 1980., koji je u Hrvatskoj uveden na inicijativu MDC-a sa željom da se promovira rad muzeja a besplatnim ulazom ohrabre posjetitelji da tog dana kroz otvorena vrata muzeja uđu i sudjeluju u brojnim akcijama i događanjima namijenjenim različitim ciljanim skupinama, i Izložbe izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija na Interliberu od 1982., koja svim zaljubljenicima u knjigu omogućuje uvid u jednogodišnju izdavačku produkciju muzeja i galerija iz cijele Hrvatske, potkraj 2006. pokrenuli smo manifestaciju MUVI: muzeji – video – film, a od 2012. i MUVI lab, festival multimedijskih i web projekata za sve one koji se bave razvojem inovacija, filma i primjene novih tehnologija u muzejima.

Potreba za osluškivanjem želja i potreba korisnika/posjetitelja muzeja motivirala je stručnjake MDC-a da sačuvaju ustaljene, ali i uvode stalno nove projekte/manifestacije jer je činjenica da se i publika tijekom godina mijenja i ima drukčije interese i zahtjeve.

Rezultat kontinuiranog rada u prikupljanju i obradi podataka sustavnim bilježenjem i praćenjem aktivnosti muzeja danas možemo sagledavati na dvije razine.

Nova razvojna faza dogodila se uvođenjem novih tehnologija i njome su otvorene dodatne mogućnosti iskorištavanja i dostupnosti informacija, ali je s tom fazom istodobno prošireno, tj. udvostručeno područje rada muzejskih djelatnika. Zahtjevi novoga, suvremenog

4 Zgaga, Višnja. Mreža muzeja u Hrvatskoj. Muzeji pred sve većim zahtjevima društva; o mreži muzeja. // *Informatica Museologica* 38 (3-4) 2007., MDC, Zagreb, str. 8-13.

5 Dostupno na: URL: <http://www.mdc.hr/hr/muzeji/sustav-muzeja/godisnja-izvjesca/> (posjećeno: 15. veljače 2017.).

6 Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Muzejskoga dokumentacijskog centra, čl. 7. Dostupno na: www.mdc.hr (posjećeno: 15. veljače 2017.).

virtualnog INDOK-a iziskivali su od stručnih djelatnika ubrzano usvajanje posve novih znanja.

Tijekom dvadeset godina stručni su djelatnici MDC-a osim klasičnih, fizičkih fondova, usporedno počeli razvijati te održavati devet baza podataka (1. Registar muzeja, galerija i zbirki u RH [= muzEJ!]; 2. Registar muzeja, zbirki i riznica vjerskih zajednica [= muzEJ!]; 3. Ratne štete na muzejima i muzejskoj građi; 4. Zbirka muzejskih plakata online; 5. Personalni arhiv zaslužnih muzealaca; 6. Katalog knjižnice MDC-a; 7. Prinove knjižnice MDC-a; 8. Digitalna zbirka Bauer; 9. Kalendar događanja) te nekoliko vrlo složenih projekata vezanih za prezentaciju digitalnih sadržaja (1. Muzeji Hrvatske na Internetu; 2. Donacije gradu Zagrebu online; 3. Multimedijski prikazi stalnih postava online; 4. Katalog muzejskih predmeta online).

U planu MDC-a je i višestruko povezivanje baza u Online katalog MDC-a koje će korisnicima omogućiti da putem zajedničkog pretražnika dobiju još kvalitetnije rezultate pretraživanja, odnosno da im postane dostupno sve što MDC čuva i posjeduje u svojim registrima, fondovima (fototeka, videoteka), muzejskoj zbirki plakata, knjižnici i arhivu.

5. MDC na internetu

U razdoblju od 1996. do 2017. MDC je kao pionir u razvoju i primjeni suvremenih tehnologija nakon gotovo dva desetljeća sustavnog sudjelovanja u praćenju, skupljanju i objavljivanju digitalnih i digitaliziranih sadržaja u svojim već spomenutim bazama i projektima uspio prikupiti brojne podatke i građu, a svi su ti rezultati tijekom ovih godina bili javno dostupni na web stranici MDC-a www.mdc.hr.

Važnost projekta "muzEJ = Hrvatski muzeji i predmet online" (od 2005. do lipnja 2016. nosio je naziv "Hrvatski virtualni muzeji") uočilo je i Ministarstvo kulture RH, koje ga spominje u *Strateškom planu Ministarstva kulture 2016. – 2018*⁷ kao portal koji *predstavlja sve hrvatske muzeje*.

Ono što smatramo iznimno važnim jest činjenica da su na portalu muzEJ! kompletno svi hrvatski muzeji koje MDC vodi u svojim dvama stručnim registrima (Registru muzeja, galerija i zbirki u RH i Registru muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica), a riječ je o gotovo 400 muzeja, zbirki i stalnih izložaba, crkvenih muzeja i zbirki, kao i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica, dobili svoju web stranicu. Opravdano možemo reći da su to verzije mini websiteova. Imajući na umu činjenicu da mnogi manji muzeji nisu zastupljeni na internetu, izgradnja takvog složenog prezentacijskog sustava zahtijevala je pronalaženje optimalnog prikaza za "velike" i "male" muzeje. Iz baze podataka OREG (u Online Registar muzeja, galerija i zbirki u RH) uvrštavaju se ovi podatci: opis muzeja, opći podatci, adresa, servisne informacije, podatci o stručnim djelatnicima, pregled i

opis zbirki i dokumentacijskih fondova. Iz baze podataka Kalendar događanja za Registar se preuzimaju vijesti, tj. aktualna muzejska događanja (izložbe, skupovi, događanja, radionice, predavanja...), kao i pretraživanje i pregled arhive aktivnosti muzeja, galerija i zbirki.

Iz Zbirke muzejskih plakata, dokumentacijskih fondova (Fototeke, Videoteke), Personalnog arhiva i knjižnice MDC- a preuzimaju se građa i podatci vezani za pojedine muzeje. Planira se skorašnje povezivanje i s dokumentacijskim fondovima fototeke i videoteke te obogaćivanje novim sadržajima – online galerijama i virtualnim panoramama.

6. Provođenje sigurnosne pohrane podataka Sustava muzeja

U razdoblju 2010. – 2012. MDC je u 130 muzeja instalirao Sustav za udaljeno sigurnosno pohranjivanje podataka Sustava muzeja Republike Hrvatske. Veliko značenje tog sustava proizlazi iz iznimno važne činjenice da se njegovim uvođenjem osiguravaju sigurnosne kopije u slučaju gubitka podataka iz baza podataka muzeja koje se pohranjuju na serveru u Sveučilišnome računskom centru Sveučilišta u Zagrebu – SRCU.

7. Komunikacijski kanali i promocija muzejske djelatnosti i djelatnosti MDC-a primjenom suvremenih tehnologija

Primjenom suvremenih tehnologija broj korisnika web portala prosječno se kreće oko 400 000 posjeta u godini. Od 2005. počeli smo pratiti posjete našoj web stranici, pa možemo zaključiti da smo do danas imali oko 5 000 000 web korisnika.

Broj čitatelja naših digitalnih izdanja također je pokazatelj povećane zainteresiranosti za naša digitalna izdanja, što je velika prednost ako se uzme u obzir činjenica da se svaka od tih publikacija tiska u nakladi od samo 600 komada.⁸ Broj čitatelja Newslettera koji MDC objavljuje od kraja 2015. također bilježi sve veću čitanost.

U posljednjih deset godina uočavamo stalnu tendenciju porasta zanimanja publike i broja korisnika svih naših programa na internetu. Od 2013. počeli smo se koristiti društvenim mrežama (Facebookom, Twitterom), pa nas tek očekuje ozbiljnije definiranje strategije komunikacije na društvenim mrežama.

IZVORI / LITERATURA

1. Statut Muzejskog dokumentacijskog centra, 5. svibnja 2016.
2. Strategija Muzejskog dokumentacijskog centra za razdoblje od 2016. – 2018., 2016.
3. Strateški plan Ministarstva kulture 2016. – 2018., revidirana verzija, ožujak 2016. (prilog: reformske mjere i novi načini ostvarenja).
4. Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. – 2015., Zagreb, lipanj 2011.
5. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe.

⁷ Strateški plan Ministarstva kulture 2016. – 2018., revidirana verzija, ožujak 2016. (prilog: reformske mjere i novi načini ostvarenja).

⁸ Na Hrčku, portalu znanstvenih časopisa objavljuju se:

– *Muzeologija*, uključena u Hrčak 23. siječnja 2012.; do kraja 2017. zabilježeno je 140 325 posjeta

– *Informatica Museologica*, uključena u Hrčak 2. veljače 2015.; do kraja 2017. zabilježeno je 356 568 posjeta (posjećeno: 18. prosinca 2017.).

6. Priopćenje Europske komisije: Europa 2020 –Strategija za pametan, održiv i uključiv rast. Bruxelles.
7. Nacrt prijedloga Strategije regionalnog razvoja RH za razdoblje do kraja 2020. godine.
8. Projektna studija: Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj. URL: <http://hkkkki.eu/dokumenti/mapiranje.pdf> (datum pristupa: 15. veljače 2017.).
9. Zgaga, Višnja. Mreža muzeja u Hrvatskoj. Muzeji pred sve većim zahtjevima društva; o mreži muzeja. // *Informatica Museologica*, 38 (3-4) 2007: 8.-13.
10. Šimat, Mirna; Harlović, Ozren. Informatizacija mreže hrvatskih muzeja. // *Muzeologija* 41/42, MDC, Zagreb, 2007.
11. Živčec, Doroteja; Dražin-Trbuljak, Lada. Nacrt. *Digitalni repozitorij muzejske baštine: Muzejski dokumentacijski centar kao nacionalni (single) domenski agregator za muzejsku baštinu.* // Rukopis, MDC, Zagreb, 27. ožujka 2013.

Primljeno: 18. prosinca 2017.

THE PROGRAMME FRAMEWORK AND FUNDAMENTAL LINES OF DEVELOPMENT: SIXTY-TWO YEARS OF THE MUSEUM DOCUMENTATION CENTRE

Sixty-two years ago, in 1955, the founder of the Museum Documentation Centre (MDC), Dr Antun Bauer, identified numerous needs of the museum community and launched just as many initiatives, laying the foundations of an institution unique not in this region alone, but also in the European context. The programme guidelines published in the first edition of *Bilten Informatica museologica* cannot by any means today be considered less important, for although the circumstances have changed a good deal, the need for

museums to be helped is still very much with us.

During this period, the MDC incessantly expanded the area of its activity, and we can certainly say that it anticipated and led projects that not only spurred new ideas but also brought new solutions, new formulations, new interpretations of the heritage and new views on the world of Croatian museums.

The present article gives only a brief review of the fundamental lines of development and the programme framework, through the projects that for these sixty or so years the MDC has run or taken part in, such as: the development of a museum information network through the introduction of the software package M++ into museums; the systematic monitoring of projects for the digitisation of the cultural heritage and research into digital contents; the coordination of the Museums System; the development of OREG, the Online Register of Museums, Galleries and Collections in the Republic of Croatia, the *central database about Croatian museums, galleries and collections, professional staff, museum and documentation collections and the premises that museums have at their disposal.*

The development of the MDC from a traditional to a contemporary INDOK centre can be followed by analysis of projects of ongoing work on the collection and processing of data, through the systematic registration and monitoring of museum activities that today we can observe on two levels: through the material preserved in the museum collection of posters, in the documentation holdings (of photographs and videos), library and archives, and in the framework of digital material, online projects and cyber-museology.

For over twenty years, professional staff of the Museum Documentation Centre has worked on the development of nine databases (Register of Museums, Galleries and Collections in the Republic of Croatia; Register of Museums, Collections and Treasuries of Religious Communities; War Damage to Museums and Museum Material; Collection of Museum Posters Online; Personal Archives of Distinguished Museum Professionals; Catalogue of the MDC Library; New Accessions to the MDC Library; the Bauer Digital Collection; Calendar of Events) and a number of very complex projects related to the presentation of digital contents (Croatian Museums on the Internet; Donations to the City of Zagreb Online; Multimedia Depictions of Permanent Displays Online; Catalogue of Museum Objects Online).

With the development of an internet platform for the presentation of Croatian museums and the MDC on the portal muzEJ! all Croatian museums, without exception, numbering almost 400 museums, collections and permanent displays, church museums and collections and treasuries owned by religious communities – have acquired a Web site of their own. We can very reasonably claim that these are versions of 400 mini-Web sites.

At the end one should also remark that the MDC has launched and is conducting secure storage of data for the Museums System and with the use of contemporary technologies and social media (Facebook, Twitter) is developing channels of communication for the promotion of the activities of museums and the MDC.